

Theological-Psychological Themes of the Meaning of Life in Kierkegaard's Perspective

Mohammad Zoleikani^{*}, Ali Rezaeisharif^{**}

Hosein Ghamari Givi^{***}, Ahmadrza Kiani^{****}, Abdullah Gholamreza Kashi^{*****}

Abstract

The aim of this Article was to investigate the theological-psychological themes of life's meaning from Kierkegaard's perspective. The research employed a qualitative thematic analysis methodology. The study focused on Kierkegaard's translated works, with *The Sickness Unto Death* selected through purposeful sampling as it contained the most relevant data. The basic themes identified were: sin, repentance, perception of God, faith, prayer, awareness of despair, imagination, self-referential, and anxiety. The organizing themes comprised theological teachings and psychological tools, with Interconnection emerging as the global theme. The research conceptualized life's meaning through interconnectedness, revealing a profound, inseparable bond between theological teachings and psychological tools. The findings demonstrated how devout individuals synthesized theological teachings with psychological tools to navigate their existential journey toward meaning discovery.

* PhD. candidate of Department of Counseling, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran, Mohammad.zoleikani@gmail.com

** full Professor of Department of Counseling, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran (Corresponding Author), rezaeisharif@uma.ac.ir

*** full professor of counseling education department, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran, h_ghamari@uma.ac.ir

**** Associate Professor of Department of Counseling, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran, a.kiani@uma.ac.ir

***** Assistant Professor of Department of Educational Sciences Farhangian University, Theran, Iran, ag.kashi@gmail.com

Date received: 26/08/2024, Date of acceptance: 28/01/2025

Keywords: Kierkegaard, theological-psychological themes, meaning of life, qualitative method, theme analysis.

Introduction

As a thinking being, man has always sought meaning. Kierkegaard offers a profound and non-obvious perspective on life's meaning—one that leads not merely to theoretical understanding but to its active realization in human existence. For him, the crucial point is the lived enactment of meaning, as he writes: ""The point is not to know the truth but to live it—to choose, to commit, to leap into faith, even in uncertainty." According to the discussed materials, the purpose of the present study was to examine the theological-psychological themes of the meaning of life in Kierkegaard's perspective.

Materials & Methods

In this article, a qualitative method of content analysis was used to identify the theological-psychological themes of the meaning of life..The research population consisted of Kierkegaard's translated works, with *The Sickness Unto Death* selected as the purposive sample due to providing the richest data. Data analysis was conducted using MAXQDA-18 software To ensure the validity and reliability of the research - as key criteria for evaluating research quality - several measures were employed, including credibility (through multiple data sources, different analysts, and various methods), transferability, and confirmability.

Results

The Global theme of Interconnection was accompanied by two organizing themes. The first organizing theme was Theological Teachings. Theological teachings provide a fundamental and profound framework for understanding the existential nature of human beings and explaining their relationship with the Absolute Being. In essence, they help individuals find answers to their fundamental questions about the meaning, purpose, and value of life. The subcomponents of theological teachings included sin, repentance, perception of the God , faith, and prayer. The second organizing theme was Psychological Tools. Authentic living requires the effort of the organism—an effort in which psychological tools play a prominent role. These tools assist individuals in achieving better personal growth. It can be said that if one is concerned with living an authentic life, engaging with these tools becomes essential. The subcomponents of

psychological tools included awareness of despair, imagination, self-referential, anxiety, and intentionality.

Discussion

This article examined the theological-psychological themes of the meaning of life. In essence, the fundamental beliefs of a religious individual are transmitted to them through tradition. However, their search for meaning in life calls them to question the purpose of existence and the value of life. Indeed, the quest for meaning compels the individual to engage in profound reflection on religious teachings. Such contemplation becomes the driving force for growth and a prelude to a deeply existential life. Questioning stimulates a person toward subjectivity and dynamism in action. Kierkegaard's primary concern was the unique relationship between humans and God in practice—as he wrote, "What I really need is to understand what I must do, not merely what I must know." In this statement, he emphasizes the connection between understanding and action, rejecting mere passive contemplation and insisting that it must generate movement and dynamism within the individual. It is in this way that life gains meaning. Kierkegaard's perspective on the meaning of life demonstrated the interconnection between theological teachings and psychological tools. And this interconnection becomes the meaning-maker of life.

Conclusion

This article demonstrated how Kierkegaard conceptualizes a profound and evolving relationship between theological doctrines (religion) and psychological tools (science), revealing their inseparable interconnection in the quest for life's meaning. The findings established that religion and psychology are not contradictory; rather, within the framework of human existence, they function as complementary forces that enrich the meaning-seeking journey. This perspective proposes an integrative approach to the science-religion dialogue, where both theological teachings and psychological instruments synergistically contribute to a deeper comprehension of existence.

Bibliography

- Ahmadi, Somayeh; Bagherian, Fatemeh; Heydari, Mahmoud; Kashfi, Abdurassool.(2017). Elderly and Meaning in Life: Field Study of Sources and Dimensions of Meaning in Old Women and Men. *Psychological Achievements*, 24(1), 1-22. doi: 10.22055/psy.2017.17833.1531 [in persian].
- Amid, Hasan.(1983). *Amid dictionary*, Tehran: Amirkabir [in persian].

- Che, S., Zhang, s., & Hyun kim, J. (2022). How public health agencies communicate with the public on TikTok under the normalization of COVID-19: A case of 2022 Shanghai's outbreak. *public Health*. Volume10
- Clarke, V., Braun V. (2016). Thematic analysis. *The Journal of Positive Psychology*, 10.1080/17439760.2016.1262613.
- Faraji, Alireza.(2020) Faith, Death, And Meaning of Life in Thought of Kierkegaard and Sartre, *Metaphysical Investigations*, Vols. ; 1 (2) :7-32 [in persian].
- Hanson, J. (2021). Despair as a Threat to Meaning: Kierkegaard's Challenge to Objectivist Theories. *Philosophies* 2021, 6, 92.
- kierkegaard, Soren. (1849) *The Sickness unto Death*, translated by roya monajjem (2019), Abadan: porsesh [in persian].
- King, L, A., Hicks J, A. (2021). The Science of Meaning in Life. *Annual Review of Psychology*. 72:7.1–7.24.
- Leach St, Tartaglia J (2018). *The Meaning of Life and the Great Philosopher*. New York : Routledge.
- Marvi, A.; Alizamani, A. (2016). New Approache in view of the meaning of life, according to Kierkegaard. *Philosophy of Religion*, 13(2), 349-377 [in persian].
- Moshiri, Mahshid (2002). *Persian Dictionary (alphabetical-analogous)*. Tehran: Paykan Publishing [in persian].
- Nemati, Mahdi; Jafari, Sajjad. (2022). Evaluation of modern spirituality in the meaning of human life. *Science and Religion Studies*, 13(1), 291-313 [in persian].
- Proulx T, Heine S, J. (2010). The Frog in Kierkegaard's Beer: Finding Meaning in the Threat-Compensation Literature. *Social and Personality Psychology Compass* 4(10).
- salavati, abdollah; litfi, zahra ; Pourbahrami, Asghar .(2020). Meaningfulness of Human Life according to Kierkegaard's Characterization of Three Spheres of Aesthetics, Ethics, and Religion. *Philosophy and Kalam*, 53(1), 129-161 [in persian].
- Steger, M. F. (2012). Experiencing meaning in life: Optimal functioning at the nexus of spirituality, psychopathology, and wellbeing. In P. T. P. Wong (Ed.), *The human quest for meaning* (2nd ed., pp. 165–184). New York, NY: Routledge.
- Tabe Jamaat, Sajad. , Ahmadi, Hassan. and Barmayehvar, Behnod. (2023). Evaluation the Maturity Level of Knowledge Management in Kayson Construction Company with the Importance-Performance Approach. *Library and Information Science Research*, 13(1), 5-23. doi: 10.22067/infosci.2022.78208.1130 [in persian].
- Tajrobehkar, M., Qeravi Roodsari, E., HASANI, M., & Poor ehsan, S.. (2021). To Predict the Meaning of life based on Moral Intelligence and Religiosity. *KNOWLEDGE STUDIES IN THE ISLAMIC UNIVERSITY*, 25(1 (86)), 193-205.[in persian].
- Wedding, D., corsini R, J. (2018). *Current Psychotherapies* (eleventh edition). Cengage Learning , USA.

مضامین الهیاتی - روانشناختی معنای زندگی در دیدگاه کی‌یرکگارد

محمد زلیکانی*

علی رضایی شریف**، حسین قمری گیوی***، احمد رضا کیانی****، عبدالله غلامرضا کاشی*****

چکیده

هدف این مقاله بررسی مضامین الهیاتی - روانشناختی معنای زندگی در دیدگاه کی‌یرکگارد بود. روش تحقیق کیفی از نوع تحلیل مضمون بوده است؛ میدان مورد مطالعه آثار ترجمه شده کی‌یرکگارد بود و کتاب بیماری تا مرگ با توجه به دریافت بیش‌ترین میزان داده‌های مورد نیاز به عنوان نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شد. مضامین پایه در مقاله حاضر را گناه، توبه، ادراک پروردگار، ایمان، نیایش، یأس آگاهی، تخیل، خودارجاعی، اضطراب تشکیل دادند و مضامین سازمان‌دهنده را آموزه‌های الهیاتی و ابزارهای روانشناختی تشکیل دادند؛ در نهایت مضمون فراگیر پیوستگی بود. این مقاله معنای زندگی را از طریق "پیوستگی" مفهوم‌سازی کرد و پیوند عمیق و جدایی‌ناپذیری را بین آموزه‌های الهیاتی و ابزارهای روانشناختی آشکار ساخت. یافته‌ها نشان داد که چگونه افراد دین‌دار، آموزه‌های الهیاتی را با ابزارهای روانشناختی ترکیب می‌کنند تا سفر وجودی خود را به سمت کشف معنا هدایت کنند.

* دانشجوی دکتری مشاوره، دانشگاه علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران،
Mohammad.zoleikani@gmail.com

** استاد گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران (نویسنده مسئول)،
rezaeisharif@uma.ac.ir

*** استاد، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران،
h_ghamari@uma.ac.ir

**** دانشیار، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران،
a.kiani@uma.ac.ir

***** استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران،
ag.kashi@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۵، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۰۹

کلیدواژه‌ها: کی‌یرکگارد، مضامین الهیاتی - روانشناختی، معنای زندگی، روش کیفی، تحلیل مضمون.

۱. مقدمه

انسان به عنوان موجودی متفکر، همواره در جستجوی معنایی فراتر از هستی مادی خود بوده است. میل ذاتی او به گریختن از پوچی و یافتن هدفی والا، شرط لازم برای دستیابی به خشنودی و رضایت درونی او بوده است. در طول تاریخ، اندیشمندان کوشیده‌اند تا با طرح پرسش‌هایی درباره‌ی ماهیت وجود، ارزش‌ها و هدف زندگی، به انسان در این جستجوی پرچالش یاری رسانند. (نعمتی و جعفری، ۱۴۰۱).

بررسی همه جانبه‌ی معنا از سوی اندیشمندان می‌تواند به این دلیل باشد که از دیرباز راز و رمز وجود انسانی بوده است (King & Hicks, 2021:1-7). معنا فاکتوری تأثیرگذار بر سرشت و شخصیت انسانی است، چنان‌چه قرار است هرانسانی دنیا را ترک کند و هر شخصی دنیای خودش را صورت دهد و چنان‌چه وعده این‌گونه است، هر فردی در زمانه‌ی کم‌لطف، تنها باشد، پس حیات چه معنا و مفهومی می‌تواند داشته باشد؟ دلیل حیات انسان چیست (Wedding & Corsini, 2018:276). به‌طور یقین نتیجه‌گیری‌هایی که درباره‌ی معنا به‌عنوان یک تجربه‌ی ذهنی (فاعلی) گرفته می‌شود، کمتر به نتیجه‌گیری‌های عمیق یا نهایی معنای زندگی مرتبط است. یعنی تحت تأثیر روش‌هایی است که بر شناخت و رفتار در جهت نتایج انطباقی تأثیرگذار است، تلقی معنا در زندگی به عنوان یک تجربه‌ی ذهنی، سازه را انعطاف‌پذیرتر می‌سازد (King & Hicks, 2021:1-7). ولی جنبه‌های وجودی و کاوشی معنای هستی، معیار معناداری، حد کاوش و تلاش سخت‌کوشانه برای کشف وافر معنا را مورد توجه قرار می‌دهد (احمدی، باقریان، حیدری و کشفی، ۱۳۹۶: ۲۲-۱؛ Steger, 2012:165-184).

معنی یا معنا در لغت به معنای مقصود، مراد؛ حقیقت؛ باطن؛ مطلب و موضوع؛ مفهوم کلام یا مفهوم سخن؛ آن‌چه از سخن فهمیده می‌شود؛ است (مشیری، ۱۳۸۰: ۱۷۳۵-۱۷۳۶) و زندگی نیز به معنای زنده بودن، عمر، حیات و معاش است (عمید، ۱۳۶۲: ۶۶۹). در یک تعریف از معنای زندگی به نمود بیرون از خود که همان زندگی است اشاره می‌شود؛ معنا هدفمندی، قصدمندی و استحقاق در زندگی است و در طرف دیگر آن، هدف نداشتن، پوچی و بی‌ارزشی موجود است (تجربه‌کار، غروی، حسنی ساطعی و کشفی، ۱۴۰۰: ۱-۲۲). در تعریف دیگر ارتباط بی‌واسطه‌ی معنای زندگی در قالب سه مفهوم مطرح شد که با گفتن چنین مفهومی (معنای

زندگی) در ذهن تداعی می‌گردد: الف) به معنای کاربرد و منفعت در زندگی که بیشتر جنبه‌ی روانشناسی دارد. ب) به معنای ارزشمندی حیات و این که آیا زندگانی شایستگی زیستن دارد؟ ج) هدف و غایت، دیگر مفهومی است که در ذهن تداعی شده و این پرسش را مدنظر قرار می‌دهد که زندگانی در راستای کدام هدف اساسی تشکیل شده یا خواهد شد (فرجی، ۱۳۹۹).

کنجکاوی را می‌توان محرک اصلی انسان در بحث معنای زندگی در نظر گرفت؛ این کنجکاوی ذاتی که ریشه در ماهیت وجودی دارد، آدمی را برمی‌انگیزاند تا این مسیر را جستجو کند؛ در این جستجو الهیات به عنوان یک چارچوب معنوی برای شخص دین‌دار نقش مهمی ایفا می‌کند؛ در اوایل قرن نوزدهم سوال در مورد معنای زندگی به شکلی که هم‌اکنون برای ما آشناست، به عنوان موضوعی در نوع خود ضروری و همچنین اهمیت بنیادین "زندگی" و "معنا" پدیدارگشت؛ کی‌یرکگارد Kierkegaard که مفاهیم دینی در دیدگاه او برجسته است، پیش‌تاز این تغییر چشمگیر در اندیشه می‌باشد و تألیفات او را می‌توان به عنوان تأملی پایدار در مورد مسئله‌ی معنا که از درون دیدگاه مسیحی توسعه یافته است، در نظر گرفت. بنابراین گزارش او از نظر تاریخی مرتبط است (Leach & Tartaglia, 2018:159).

در بین پژوهش‌های انجام شده (Hanson 2021) در بررسی خود از اشکال ناامیدی کتاب بیماری تا مرگ Sic kness to death کی‌یرکگارد نشان داد که می‌توان با ویژگی عینی ارزشمند زندگی انسان به طرق مختلف ارتباط گرفت و یا به شکل معکوس تقدیرگرا بود؛ همچنین اشاره کرده است که زندگی معنادار محدودیت‌های زندگی را تشخیص داده و واقعیت‌ها را در نظر می‌گیرد که با آن در تعامل است همچنین پژوهش (Proulx & Heine 2010: 889-905) با تأکید بر اندیشه‌ی کی‌یرکگارد مطرح کرده‌اند که افراد برای درک تجربیات خود به چارچوب‌های معنا وابسته هستند.

همچنین در بین پژوهش‌های داخلی صلواتی، لطفی و بهرامی (۱۳۹۹: ۱۲۹-۱۶۱) در پژوهش خود با محوریت تشریح معنای زندگی در اندیشه‌ی کی‌یرکگارد بر سپهر دینی تأکید داشته‌اند. فرجی (۱۳۹۹) در پژوهش خود به بررسی افکار کی‌یرکگارد و سارتر پرداخته است و نقد اساسی به کی‌یرکگارد از نظر معلق ساختن سپهر اخلاقی وارد کرده است. همچنین مروی و علیزمانی (۱۳۹۷: ۳۷۷-۳۴۹) در پژوهش خود مبتنی بر معنای زندگی در اندیشه‌ی کی‌یرکگارد بر خصیصه‌ی وجودی از قبیل تکامل یافتن، رنج، دلدادگی و هراس اشاره کرده‌اند. پژوهش‌های انجام شده در حوزه‌ی اندیشه‌ی کی‌یرکگارد غالباً به مباحث نظری و فلسفی محدود شده است؛ و کمتر به ابعاد کاربردی و عملی دیدگاه او پرداخته شده است؛ او دیدگاه

قابل تأمل و غیر آشکاری در خصوص معنای زندگی ارائه داده است، بنابراین در دیدگاه او می‌توان به درکی از معنای زندگی رسید؛ نکته‌ی حائز اهمیت و مورد تأکید این فیلسوف متأله به‌کارگیری معنا در زندگی آدمی است؛ چنان‌چه در یادداشت‌های روزانه‌ی خود در خصوص معنای زندگی نوشته است، نیاز دارم در خصوص آن چه باید انجام دهم نه آن‌چه باید بدانم شفاف باشم، مگر آن‌که دانش مقدم بر عمل باشد. مسأله، درک و فهم سرنوشت من است، بینش نسبت به این مسأله که خداوند واقعاً از من چه می‌خواهد؟ مسأله این است، حقیقتی را بیابم که برای من حقیقت باشد، یافتن ایده‌ای که حاضرم برای آن زندگی کنم و بمیرم (Leach&Tartaglia, 2018:160). با توجه به تأکید کی‌یرکگارد بر شفافیت در فهم اراده الهی و در عین حال تجربیات زیسته‌ی انسان، تقاطع میان الهیات و روانشناسی در اندیشه او به عنوان دو بُعد مکمل در جستجوی معنای زندگی جلوه‌گری می‌کند. بنابراین هدف مقاله‌ی حاضر بررسی مضامین الهیاتی-روانشناختی معنای زندگی در دیدگاه کی‌یرکگارد بود.

۲. روش

در این مقاله جهت شناسایی مضامین الهیاتی-روانشناختی معنای زندگی از روش کیفی نوع تحلیل مضمون Thematic Analysis استفاده شد، به این شیوه که مؤلفه‌های اساسی زندگی معنادار در دیدگاه کی‌یرکگارد به شکل دقیق و موشکافانه‌ای استحصال شد. تحلیل مضمون یک رویه‌ی نظام‌مند برای تولید کدها و مضامین است؛ کدها کوچک‌ترین واحد تحلیل هستند که ویژگی‌های برجسته‌ی داده‌های مرتبط به سوال تحقیق را در بر می‌گیرند؛ کدها بلوک‌های سازنده‌ی مضامین هستند، مضامین چارچوبی برای سازمان‌دهی و گزارش مشاهدات تحلیلی است. هدف تحلیل مضمون شناسایی و تفسیر ویژگی‌های کلیدی اما نه لزوماً همه‌ی داده‌هاست که توسط سوال تحقیق (با توجه به این که سوال تحقیق ثابت نیست و می‌تواند در طول کدنویسی و توسعه‌ی موضوع تکامل یابد) مطرح می‌گردد (Clarke&Braun, 2017:1-2).

میدان مورد مطالعه‌ی مقاله‌ی حاضر آثار ترجمه‌شده‌ی کی‌یرکگارد (این یا آن جلد اول، این یا آن جلد دوم، ترس و لرز، تکرار، بیماری تا مرگ، مفهوم اضطراب) بوده‌اند. کتاب بیماری تا مرگ به صورت نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شد.

۱.۲ روش اجرا

جهت اجرای تحقیق حاضر، ابتدا محقق کتاب‌هایی که به عنوان میدان مورد مطالعه یا جامعه‌ی پژوهش در نظر گرفته شده بودند را مطالعه و بررسی کرد. با توجه به این که کتاب بیماری تا مرگ بیش‌ترین میزان داده‌ها را فراهم کرده بود. جهت انجام کار مقاله انتخاب شده بود. فرایند مطالعه و کدگذاری کتاب بیماری تا مرگ، ماه‌های فروردین، اردیبهشت، خرداد و تیر سال ۱۴۰۲ بود. ابتدا کتاب چندین مرتبه خوانده شد تا محقق نسبت به متن کتاب اشراف کامل پیدا کند؛ پس از مطالعه‌ی چندین مرتبه‌ی کتاب خط به خط متون، کدگذاری اولیه شدند. در این مرحله با توجه به متن و برداشت ذهنی محقق به هر واحد معنایی یک کد اختصاص داده شد. کدها بر اساس شباهت و تفاوت‌هایشان دسته‌بندی شدند؛ در مجموع ده مضمون پایه شناسایی شد که بر اساس اشتراکاتشان در دسته‌های مختلفی قرار گرفتند. از این طریق مضامین سازمان‌دهنده مشخص شدند. مضامین سازمان‌دهنده، مضامین پایه را در یک ساختار منظم و منسجم قرار داد. در مجموع دو مضمون سازمان‌دهنده شناسایی شدند. در نهایت یک مضمون فراگیر شناسایی شد که دربرگیرنده‌ی مضامین پایه و سازمان‌دهنده بود.

۳. ابزار پژوهش

همان‌طور که مطرح شد برای جمع‌آوری داده‌ها از کتاب بیماری تا مرگ استفاده شد. متن کتاب ۱۸۶ صفحه داشت که مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر از آن استخراج شدند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها یا به نوعی محتوای متن کتاب، (با توجه به خصیصه‌های زبانشناختی متن و واریسی دقیق متون) نرم‌افزار MAXQDA-18 به کار گرفته شد. جهت روایی و اعتبار پژوهش که ملاکی برای ارزیابی کیفیت پژوهش است (Che, Zhang, Hyun kim, 2022) از مقبولیت (منابع داده متعدد، تحلیل‌گران مختلف، روش‌های مختلف) انتقال‌پذیری و تأییدپذیری استفاده شد. جهت پایایی پژوهش ۱۰ صفحه از کتاب به شکل تصادفی (صفحات ۱۲۰ تا ۱۳۰) انتخاب شد و در اختیار سه متخصص قرار داده شد. سپس ضریب هولستی با ساختار $PAO = 2M / (N1+N2)$ به کار گرفته شد. M میزان توافق دو متخصص است و $N1+N2$ تمامی کدها برای هر دو متخصص را شامل می‌شود. چنان‌چه کمیت به دست آمده ۶۰٪ و زیاده‌تر باشد قابل پذیرش است (تابع جماعت، احمدی و برمایه‌ور، ۱۴۰۲: ۵-۲۳). نتیجه‌ی پایایی برای سه کدگذار ۸۴٪، ۷۰٪ و ۷۳٪ به دست آمد که قابل پذیرش بود.

۴. یافته‌ها

در مجموع ده مضمون پایه، دو مضمون سازمان‌دهنده و یک مضمون فراگیر در مقاله‌ی حاضر شناسایی شد. مضامین شناسایی شده در جدول ۱ قابل مشاهده است.

جدول ۱. مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر مرتبط با معنای زندگی

مضامین پایه	مضامین سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
گناه	آموزه‌های الهیاتی	پیوستگی
توبه		
ادراک پروردگار		
ایمان		
نیایش		
یأس آگاهی	ابزارهای روانشناختی	
تخیل		
خودارجاعی		
اضطراب		
قصدمندی		

مضمون فراگیر پیوستگی Interconnection با دو مضمون سازمان‌دهنده همراه بود؛ مضمون سازمان‌دهنده‌ی نخست آموزه‌های الهیاتی Theological teachings است؛ آموزه‌های الهیاتی چارچوبی بنیادین و ژرف برای درک ماهیت وجودی انسان و تبیین رابطه‌ی او با هستی مطلق ارائه می‌دهد؛ در واقع به شخص کمک می‌کند تا پاسخی برای پرسش‌های بنیادین خود در باب معنا، هدف و ارزش زندگی بیابد. زیرمؤلفه‌های آموزه‌های الهیاتی گناه، توبه، ادراک پروردگار، ایمان و نیایش بودند.

گناه Sin: کی‌یرگارد یک بخش مهم از گناه را شکاف و تعارض درک/اقدام در نظر می‌گیرد. او در خصوص محدودیت تعریف سقراط از مفهوم گناه چنین می‌نویسد: "دیدگاه سقراطی خود، آگاه بود که فاقد عمل تعیین کننده‌ی دیالکتیکی برای گذار از درک مطلب به اجرای آن در عمل است و به دنبال درمان آن بود" (کی‌یرگارد: ۱۳۹۸: ۱۳۴). کی‌یرگارد در تلاقی دو مفهوم درک و اقدام از واژه‌ی inconvenience استفاده می‌کند؛ ترجمه‌ی این واژه را می‌توان گریز از اضطراب در نظر گرفت. شخص به واسطه گریز از اضطراب آن‌چه را درک می‌کند به پویایی و سوژگی مرتبط نمی‌کند. او چنین می‌نویسد:

مضامین الهیاتی - روانشناختی معنای زندگی در دیدگاه ... (محمد زلیکانی و دیگران) ۱۲۹

به شدت خنده‌دار است که یک سخنران با حقانیت در ساختار صدا و چهره‌اش، حقیقت را به شکلی تأثیرگذار بیان می‌کند که می‌تواند تمام بدی‌ها و قدرت‌های جهنمی را زیر پایش له کند؛ با شکوه و جلال ظاهر شود؛ اما در آن واحد با روپوش خواب بر تن، با ترس و لرز از کوچک‌ترین اضطراب می‌گریزد (همان، ۱۳۱-۱۳۲).

برای مثال شخصی از رنج‌های زندگی سخن می‌گوید و اشاره می‌کند، چون خداوند حضور دارد با اشتیاق باید ادامه داد؛ اما اگر ذره‌ای درد و رنج فرا رسد؛ در به تاب آوردن آن، بی‌تاب شده و هر لحظه می‌خواهد از چنین رنجی خلاص شود.

عامل دیگر گناه از طریق موضع است. کی‌یرکگارد علاوه بر لذت جویی نفس در گناه کردن، بر آگاهی شخص از قدرت خداوند نیز اشاره داشته است؛ به عبارت دیگر بر پارادوکس عامل مثبت نیز اشاره کرده است از این نظر که انسان به طور کامل عظمت و بزرگی خداوند را درک کرده است و سپس با اراده و انتخاب خود موضع گناه در پیش گرفته است؛ او چنین می‌نویسد:

یکی از اجزای گناه، نفس است که با مفهوم پروردگار بی‌نهایت پرتوان شده است؛ بنابراین به نوبه‌ی خود عظیم‌ترین آگاهی ممکن از گناه به مثابه‌ی یک عمل و بیان این حقیقت است که گناه یک موضع است و عامل مثبت آن دقیقاً این است که در برابر پروردگار بمانی (همان: ۱۴۳).

نافرمانی یک بخش دیگر از گناه است. دو واژه‌ی قابل تأمل در خصوص نافرمانی / گناه، شهادت و فروتنی می‌باشد؛ شهادت و فروتنی گام نهادن در مسیر بی‌واسطه و پرتلاطم است و چون شخص آن را برنمی‌تابد، نافرمانی پیشه می‌کند. کی‌یرکگارد می‌نویسد:

هر آن کس که شهادت و فروتنی لازم در باور آوردن به آن را نداشته باشد، باید سرکش شود؛ اما چرا سرکش می‌شود؟ زیرا لقمه‌ای بزرگتر از دهانش است، زیرا نمی‌تواند آن را به خود بقبولاند؛ زیرا در مقابلش نمی‌تواند دلی بی‌پرده داشته باشد و بنابراین جدا می‌شود (همان: ۱۲۴).

شخص با وجود نافرمانی، به شکلی مغموم خدا را ستایش می‌کند؛ چون به قدرت خداوند اعتراف می‌کند؛ کی‌یرکگارد از مثال حسد استفاده می‌کند؛ به طوری که شخص عظمت و بزرگی خداوند را می‌بیند، ولی از او جدا می‌شود و این‌گونه به خود آسیب وارد می‌کند؛ این فیلسوف می‌نویسد: "نافرمانی چیست؟ ستایشی ناشادمانه است، بنابراین به حسد می‌ماند؛ اما حسدی که کمر به قتل خود بسته است، یا حسدی که بدتر از همه علیه خود انسان است."

در نهایت کی‌یرکگارد گناه را عدم تمایل به خود بودن در برابر پروردگار یا تمایل به خود بودن در برابر پروردگار معرفی می‌کند (همان، ۱۳۸). یعنی شخص دین‌دار با وجود آگاهی از واقعیت هویتی خود، از خداوند جدا می‌شود، هویتی که به دلیل محدودیت آدمی، وابستگی انسان به خداوند را نشان می‌دهد. در تمایل به خود بودن غرور انسان را فرا می‌گیرد و بر نافرمانی اصرار می‌ورزد.

توبه repentance: از نظر کی‌یرکگارد توبه دو نفی را شامل می‌شود، در نفی نخستین فرد به اشتباه خود اعتراف می‌کند و در نفی دوم که عمیق‌تر و چالش‌برانگیزتر می‌باشد شخص ریشه‌های عمیق‌تر گناه را شناسایی می‌کند؛ در واقع نفی دوم، نفی هویت پیشین است و در این مرحله شخص متوجه مسئولیت خود در برابر خداوند می‌شود. کی‌یرکگارد چنین می‌نویسد: "توبه باید نفی نفی باشد" (همان، ۱۴۰).

ادراک پروردگار perception of God: آدمی با تجربه‌ی یأس درونی ممکن است با مقیاس صرفاً نفسانی زندگی کند، کی‌یرکگارد می‌نویسد: "مقیاس انسان طبیعی، صرفاً نفس انسانی است" (همان: ۱۱۷). با ارتقای هوشیاری، نومیدی نیز قدرت می‌گیرد، "اما نفس به نسبت مقیاس پیشنهادی برای نفس پرتوان می‌شود و هنگامی که پروردگار مقیاس است، بی‌نهایت قدرت می‌گیرد" (همان: ۱۱۶). بنابراین شخص حضور خداوند را درک می‌کند و آن‌طور که کی‌یرکگارد می‌نویسد: "می‌داند در برابر پروردگار هستی دارد و هر لحظه می‌تواند با پروردگار سخن گوید و یقین حاصل کند صدایش شنیده می‌شود" (همان: ۱۲۴). چنین ادراکی در تحمل نومیدی ضروری به نظر می‌رسد، چرا که "خداوند را بیش از هر چیزی دوست دارد؛ خداوند تنها مایه‌ی آرامش در عذاب پنهانی‌اش است، این عذاب را دوست دارد و نمی‌گذارد از دست برود" (همان: ۱۱۲). خدا چنان بر باورهای شخص اثر می‌گذارد که تمسک جستن را هر لحظه ادامه می‌دهد؛ کی‌یرکگارد می‌نویسد: "از نظر چنین شخصی عظیم‌ترین هراس، ماندن بدون پروردگار است" (همان: ۱۱۲). شخص در ابهام به سر می‌برد. این فیلسوف می‌نویسد: "از جنبه‌ی دینداری، او عاشقی اندوهگین است یعنی به مفهوم خاص کلمه مؤمن نیست، تنها اولین پیش‌نیاز ایمان را داراست" (همان: ۱۱۳).

ایمان faith: ادراک پروردگار به تاب آوردن ناب‌نومیدی است، اما شخص در جستجوی پادزهر نومیدی است، کی‌یرکگارد می‌نویسد: "ضد حالت نومیدی ایمان است" (همان: ۷۴). انسان با ایمان، وجود واقعی خود را حس می‌کند؛ و در واقع به منزله‌ی شکلی است که به بهترین وجه در پروردگار زمینه می‌یابد؛ کی‌یرکگارد می‌نویسد: "ایمان یعنی نفس از راه خود بودن به

مضامین الهیاتی - روانشناختی معنای زندگی در دیدگاه ... (محمد زلیکانی و دیگران) ۱۳۱

شکل شفافی در پروردگار زمینه می یابد" (همان، ۱۱۹). ایمان با واقعیت Facticity عجین شده است، به نوعی این فیلسوف آن را صرفاً یک امر انتزاعی نمی داند، و اعتقاد دارد پیوستگی و اتصال کامل با واقعیت های زندگی دارد؛ او می نویسد: "ایمان خود دارای کیفیت واقعیت است". (همان: ۱۲۳). ایمان از جنس عشق است؛ کی پرکگارد می نویسد: "چنانچه تأمل کنیم مؤمن کیست! مؤمن عاشق است، عاشق ترین عاشق ها" (همان، ۱۴۸). تضادها با ایمان حل می شود. او می نویسد: "از سلامت ایمان است که تضادها را حل می کند" (همان: ۶۴).

نیایش prayer: کی پرکگارد بر ضرورت نیایش تأکید می کند و در مقام استعاره چنین می نویسد: "پس نیایش کردن مانند نفس کشیدن است و امکان برای نفس، همان چیزی است که اکسیژن برای نفس کشیدن است؛ اما امکان به تنهایی یا ضرورت به تنهایی نمی تواند شرایط تنفس نیایش را فراهم کند" (همان: ۶۳). Fatalism یا تقدیرگرایی انسان را در محدوده ی سکون و ضرورت قرار می دهد؛ طبق این باور، انسان کتتری بر سرنوشت خویش ندارد. او نیروی برتر را به فراموشی سپرده است و به این صورت معنای وجودی خود را نیز از دست داده است. کی پرکگارد می نویسد: "تقدیرگرا نومید است، خداوند را گم کرده است و بنابراین خودش را نیز از دست داده است" (همان: ۶۳). انسان زمانی که وجودش به معنای واقعی کلمه به لرزش درآمده باشد، متوجه ممکن بودن هر چیزی توسط خداوند خواهد شد، اینجاست که نیایش به ابزاری مداوم و ضروری تبدیل می شود؛ کی پرکگارد می نویسد:

تنها انسانی با خداوند راز و نیاز دارد که وجودش چنان تکان خورده باشد که با درک ممکن بودن همه چیز به روح تبدیل شده باشد. این حقیقت که امکان، همان خواست و اراده ی پروردگار است، نیایش را ممکن می سازد؛ اگر ضرورت، خواست و اراده ی پروردگار باشد، انسان مثل حیوان، بی زبان می شود (همان: ۶۳-۶۴).

مضمون سازمان دهنده ی دوم ابزارهای روانشناختی Psychological tools است. زندگی حقیقی تلاش ارگانیزم را می طلبد؛ البته تلاشی که نقش ابزارهای روانشناختی در آن برجسته است. چنین ابزارهایی شخص را در رشد بهتر شخصیت یاری خواهد کرد. می توان گفت، چنانچه دغدغه ی شخص زندگی اصیل باشد، پرداختن به این ابزارها ضروری خواهد بود. زیرمؤلفه های ابزارهای روانشناختی یأس آگاهی، تخیل، خودارجاعی، اضطراب و قصدمندی هستند.

یأس آگاهی awareness of despair: چنانچه شخص لحظه ای به سرشت خود توجه کند، متوجه جنبه ی درونی نومیدی خواهد شد و به منزله ی چیز بیرونی که بر او نازل شده سخن نمی گوید. کی پرکگارد از استعاره ی وزنه استفاده می کند و می نویسد: "شخصی که از سرگیجه

رنج می‌برد و با گونه‌ای خودفریبی از وجود وزنه‌ای بر سرش سخن می‌گوید؛ در واقع این وزنه چیز خارجی نیست بلکه بازتابی معکوس از تجربه‌ی درونی است" (همان: ۲۹). شخص هوشیار می‌شود که نومیدی همواره در اثر رویداد بیرونی اتفاق نمی‌افتد، بلکه با باطن‌بینی صرف مجال بروز می‌یابد (همان: ۸۲). کی‌یرکگارد بر ارتقای آگاهی شخص تمرکز می‌کند و این‌گونه می‌نویسد: "نومیدی به سبب خویش است و به سبب چیزی دنیوی نیست؛ در نتیجه نومیدی شخص صرفاً رنجی منفعل نیست، بلکه عمل است" (همان: ۹۳). حال عملکرد شخص چگونه است؟ کی‌یرکگارد می‌نویسد: "آن چه شخص را در مقام شوهر مهربان و در مقام پدر مراقب می‌سازد، علاوه بر نیک‌طبعی و وظیفه‌شناسی این است که در نهایت توداری، به ضعفش اعتراف می‌کند" (همان، ۹۷). شخص این‌گونه زندگی فعال‌تری در پیش خواهد گرفت و با وجود آگاهی از یأس در مقام شوهر یا پدر و... مسئولیت‌پذیری و مهربانی را در دستور کار قرار می‌دهد؛ اما نومیدی برای او ترس هم ایجاد می‌کند و دلهره دارد که چنین یأسی دوباره ظاهر شود. کی‌یرکگارد می‌نویسد: "هرگونه استعداد و توانایی اعطا شده را می‌پذیرد و با جهتی رو به بیرون به سوی آن چه زندگی فعال نامیده می‌شود و با اندک باطن‌بینی با احتیاط برخورد می‌کند، ترس دارد آنچه در حیات پستی بود، دوباره ظاهر شود" (همان: ۸۵). از آن‌جا که شخص زندگی بیرونی فعال در پیش می‌گیرد، تا حدی پویایی را تجربه می‌کند ولی از علت چنین یأسی آگاهی ندارد؛ به این خاطر از تنهایی و باطن‌بینی هراس دارد؛ این جاست که اگر یأس مجال بروز پیدا کند آسیب می‌تواند شخص را تهدید کند. در این خصوص کی‌یرکگارد می‌نویسد: "شخص از باطن‌بینی مطلق هراس دارد، چون اگر به شکل مطلق حفظ شود آن‌گاه خودکشی نزدیک‌ترین خطر است" (همان: ۹۹).

تخیل Imagination: تخیل مانند آینه عمل می‌کند و تصویر واضح‌تری از درون ارائه می‌دهد. چنانچه منش را ترکیبی از باورها، ارزش‌ها، احساسات و اراده در نظر بگیریم؛ تخیل نقش بسزایی در شکل‌گیری منش فرد خواهد داشت؛ کی‌یرکگارد می‌نویسد: "شناخت، احساس و اراده‌ی شخص وابسته به تخیل اوست، یعنی به تفکرات شخص بستگی دارد" (همان: ۴۹). تخیل به چیزی فراتر از یک توانایی ذهنی ساده اشاره می‌کند و یک ابزار مهم در معنابخشی به زندگی است، از این نظر که ما را با دنیای ایده‌ها آشنا می‌کند. مقوله‌ها و مفاهیم ماحصل تخیل انسان هستند؛ یعنی در تخیل ساخته می‌شوند و این‌گونه به واقعیت راه پیدا می‌کنند. کی‌یرکگارد می‌نویسد: "تخیل جنس نفیس زندگی و به نوعی سرچشمه‌ی مقولات است" (همان: ۳۴). تخیل شخص را از محدودیت و تنگناهای دنیای مادی جدا می‌کند و او را

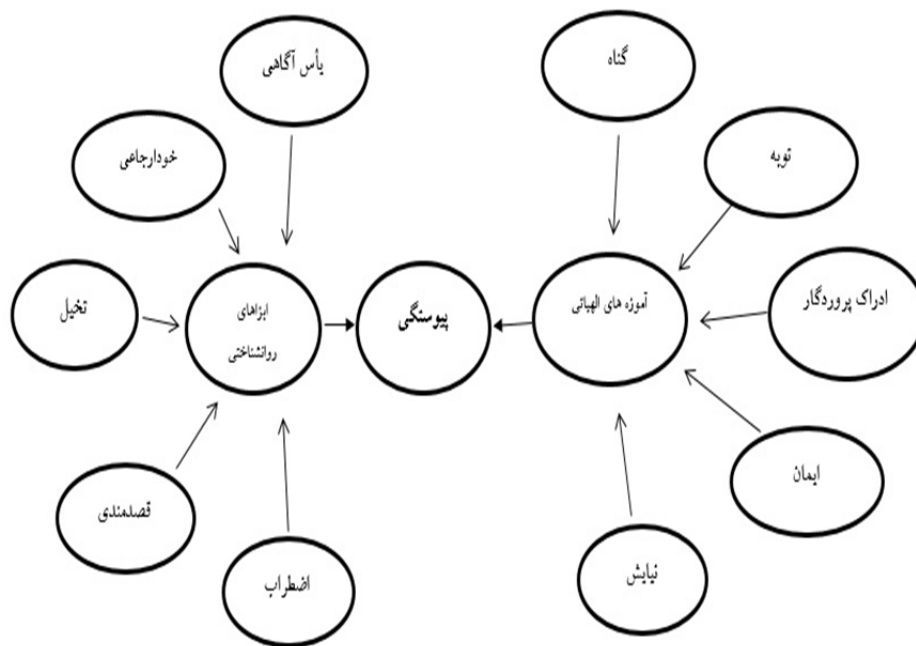
با دنیای ایده‌ها، ارزش‌ها و معنویات آشنا می‌سازد. به نوعی تخیل راهنمای رشد و تکامل است. کی‌یرکگارد می‌نویسد: "در نفیس بودن این قوه همین بس که با بیکران‌سازی انسان، مسیر رشد را به او نشان می‌دهد و رسانه‌ی روند بیکران‌سازی است و به عبارتی قوه‌ای برای تمام قوا است" (همان: ۴۹). تخیل انسان را از منطقه‌ی امن خارج می‌کند و او را به سمت کشف ناشناخته‌ها سوق می‌دهد؛ وقتی انسان با ناشناخته‌ها روبرو می‌شود ترکیبی از ترس و امید را تجربه می‌کند. کشف چیزهای جدید از آنجایی که شخص را از حد امن فراتر می‌برد ترس ایجاد می‌کند و از طرفی امید و شوق نیز ایجاد می‌کند. کی‌یرکگارد می‌نویسد: "تخیل آدمی را از حد امن خود فراتر می‌برد و می‌بایست او را بر فراز مه آلود امکان پرواز دهد و با امکان آن چه فراتر از حد امن هر تجربه‌ای می‌رود به او بیاموزد که بترسد و امیدوار باشد" (همان: ۶۹).

خودارجاعی self-referential: خودارجاعی به معنای حقیقت و مصداقی از ارجاع و یا اشاره به خود می‌باشد (Merriam-Webster, 2023). خودارجاعی خود پذیرنده و کرانمند را در نظر می‌گیرد (من به عنوان موجودی زمینی، آگاهی از کرانمندی، محدودیت و ضرورت) که مسیر را شفاف می‌کند. کی‌یرکگارد می‌نویسد "متفکران واقعیت را امکان نابود شده در نظر می‌گیرند، بلکه واقعیت، امکان تحقق یافته و موثر می‌باشد" (کی‌یرکگارد، ۱۳۹۸: ۳۱). پذیرش واقعیت به آدمی کمک می‌کند، شدن‌ها را پیگیری کند؛ در واقع امکان تحقق یافته، خودارجاعی مبتنی بر واقعیت است. نومی‌دی می‌تواند قدرت بگیرد به طوری که به شکل افسارگسیخته‌ای در بیکران فرو رود؛ در این جا ضعف رویگردانی از من کرانمند است که باید حرکت را شروع کند؛ ولی بدون حرکت مانده است. کی‌یرکگارد می‌نویسد: "نومی‌دی می‌تواند به شکل افسارگسیخته‌ای در بیکران فرو رود و خود را از دست دهد" (همان: ۵۳). از جملات کی‌یرکگارد می‌توان گفت خودارجاعی ابزاری مهم و کاربردی در زندگی است.

اضطراب anxiety: ابتدا باید بین اضطراب نوروتیک و اضطرابی که مدنظر کی‌یرکگارد است تمایز قائل شد؛ اضطراب نوروتیک معمولاً خارج از آگاهی است و شخص را از حرکت باز می‌دارد (Corey, 2008:146). اضطراب در نگاه کی‌یرکگارد با واقعیت هستی شخص ارتباط دارد و رابطه‌ی اصیل با زندگی است؛ او می‌نویسد: "بشر راحتی را طلب می‌کند چون جهان بی‌تردید از آن چه به راستی هراس‌انگیز است درکی ندارد" (کی‌یرکگارد، ۱۳۹۸: ۵۴). اضطراب برای زندگی تعالی بخش ضروری است و به تعبیر کی‌یرکگارد "کلید پارسایی است" (همان: ۲۲).

قصدمندی intentionality: قصدمندی نقطه اتصال بودن و شدن است و "هرچه خودآگاهی بیشتر باشد قصدمندی و اراده نیز بیشتر خواهد بود" (همان: ۴۷). قصدمندی در شکل‌دهی خود نقش مهمی ایفا می‌کند. خود در مقام بودن به شکل مداوم با شدن در ارتباط است و چنانچه قصدمندی (ارتباط بودن و شدن) نباشد دیگر آثاری از خود باقی نمی‌ماند؛ به طوری که کی‌یرگارد می‌نویسد: "بدون قصدمندی یا اراده، آدمی خالی از خود است" (همان: ۴۷). قصدمندی ابزار ارتباطی بودن و شدن است و بر هر دو قطب تأکید دارد و همان‌طور که کی‌یرگارد می‌نویسد: "چنانچه نفسی به یک میزان خالی از ضرورت و امکان باشد نومیداست" (همان: ۲۲).

شبکه مضامین معنای زندگی در شکل ۱ ارائه شده است.

شکل ۱: شبکه مضامین مرتبط با معنای زندگی

۵. بحث و نتیجه‌گیری

هدف مقاله حاضر آموزه‌های الهیاتی_روانشناختی معنای زندگی در دیدگاه کی‌یرکگارد بود؛ مضمون فراگیر مقاله پیوستگی بود. در واقع پیوند عمیق و ناگسستنی بین آموزه‌های الهیاتی و ابزارهای روانشناختی در تفکر کی‌یرکگارد قابل مشاهده است. شخص دین‌دار، با بهره‌گیری از مفاهیم الهیاتی و پیرو آن ابزارهای روانشناختی، می‌تواند در مسیر کشف معنای زندگی گام بردارد.

باورهای بنیادین شخص دین‌دار از طریق سنت به او منتقل می‌شود؛ اما جستجوی معنای زندگی او را به پرسش‌گری درباره‌ی هدف هستی و ارزش زندگی فرا می‌خواند؛ در واقع جستجوی معنای زندگی به نوعی شخص را به تعمق ژرف در آموزه‌های دینی و می‌دارد، چنین تأملی نیرو محرکه‌ی رشد و مقدمه‌ای برای زندگی عمیقاً وجودی فرد می‌شود. پرسش‌گری تحریک کننده‌ی آدمی جهت سوژگی و پویایی در عمل است. دغدغه‌ی اصلی کی‌یرکگارد ارتباط خاص انسان با خداوند در عمل بود؛ همان‌طور که نوشته بود آن چه واقعاً نیاز دارم این است که چه باید بکنم، نه اینکه صرفاً چه می‌بایست بدانم. در این جمله او اتصال درک به عمل را مورد توجه قرار می‌دهد و صرفاً تأمل‌گری و درک را جایز نمی‌داند و معتقد است که باید در شخص پویایی و حرکت ایجاد کند؛ این گونه است که زندگی معنا پیدا می‌کند؛ نگاه کی‌یرکگارد به معنای زندگی، پیوستگی آموزه‌های الهیاتی و ابزارهای روانشناختی را نشان می‌دهد.

یک بخش از آموزه‌های الهیاتی کی‌یرکگارد به موضوع گناه اختصاص پیدا می‌کند؛ یک شخص دین‌دار زمانی مرتکب گناه می‌شود که آنچه را درک می‌کند، عملی نکند و اصطلاحاً پای در میدان نگذارد، ابزار روانشناختی مهم که شخص از داشتن آن عاجز است، اضطراب است، شخص ترجیحش اضطراب‌گریزی است و این گونه از سوژگی و حرکت صرف نظر می‌کند. عامل دیگر گناه، موضع شخص دین‌دار در برابر خداوند است؛ شخص قدرت و عظمت خداوند را می‌بیند، ولی مسیر لذت‌جویی در پیش می‌گیرد. شخص با آگاهی از مسیر صحیح وجودی خارج می‌شود و از ابزارهای روانشناختی برای طی نمودن مسیر وجودی-الهی استفاده نمی‌کند.

توبه، دیگر آموزه‌ی الهیاتی کی‌یرکگارد می‌باشد؛ در توبه شخص به اشتباهات خود پی می‌برد، ریشه‌های گناه را شناسایی می‌کند و متوجه مسئولیتش در برابر خداوند می‌شود بنابراین توبه صرفاً ترک عمل بد نیست بلکه تغییر اساسی در ماهیت و وجود آدمی است. در این مرحله

شخص از ابزارهای روانشناختی مهم در زندگی همچون یأس آگاهی، اضطراب، قصدمندی و خودارجاعی آگاهی حاصل می‌کند.

تجربه‌ی گناه در شخص یأس ایجاد می‌کند و ابزار یأس آگاهی او را به سمت توبه هدایت می‌کند. دیگر ابزار مهم روانشناختی خودارجاعی می‌باشد؛ شخص در مرحله‌ی توبه متوجه ضعف، محدودیت و فناپذیری خود می‌شود و مدام از طریق خودارجاعی حضور خداوند در زندگی را پررنگ و برجسته می‌بیند. همچنین با وجود توبه ابزار قصدمندی قوت می‌گیرد و شخص بودن (سبک زندگی کنونی) را نمی‌پسندد و در جستجوی زندگی پویاتر و معنادارتر (شدن) بر می‌آید. دیگر ابزار روانشناختی مهم اضطراب است؛ شخص با توبه کردن درصدد مهیا کردن زندگی وجودی برمی‌آید؛ این گونه خود را برای اضطراب وجودی آماده می‌کند و آگاه است که اضطراب جزء جدایی ناپذیر زندگی وجودی است.

ادراک پروردگار، یکی از مفاهیم کلیدی در اندیشه کی‌یرگارد است. شخص دین‌دار، با تجربه یأس درونی به اهمیت این ادراک پی می‌برد. با استفاده از ابزار روانشناختی یأس آگاهی، فرد گفتگوی مداوم با خداوند را در دستور کار قرار می‌دهد و در عین حال، باورهای خود را تقویت می‌کند. این ابزار آگاهی پیشرفته‌تری در اختیار شخص قرار می‌دهد و شخص جهت به تاب‌آوردن چنین یأسی، حضور خداوند را ضروری می‌داند و تنها راه آرامش در برابر چنین یأسی را ادراک پروردگار می‌داند.

از مهم‌ترین آموزه‌ی الهیاتی کی‌یرگارد می‌توان به مفهوم ایمان اشاره کرد؛ جایی که شخص دین‌دار پادزهر نومیدی را می‌یابد و به منزله‌ی شکلی می‌شود که در زمینه‌ی پروردگار به بهترین وجه قرار می‌گیرد. ایمان جایگاه ویژه‌ای در این دیدگاه دارد و سه ابزار روانشناختی قصدمندی، اضطراب و تخیل در آن اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند. در قصدمندی پیوستگی بیکران به وجود می‌آید و شخص مدام از قصدمندی استفاده می‌کند و لحظه به لحظه بودن را به شدن ارتباط می‌دهد و این گونه مرز بودن و شدن کم رنگ می‌شود و در نهایت شخص وحدت را تجربه می‌کند. اضطراب یک ابزار کلیدی برای داشتن ایمان در شخص دین‌دار می‌باشد. ابزار جدانشدنی از ایمان، اضطراب است. در ایمان شخص اضطراب وجودی را تجربه می‌کند و در مسیر الهی حرکت می‌کند. تخیل به تعبیر کی‌یرگارد جنس نفیس زندگی است؛ تخیل سیر یا پرش در ناشناخته‌هاست؛ با استفاده از این ابزار شخص خود را در موقعیت‌های مختلف تصور می‌کند و به این ترتیب به درک عمیق‌تری از ایمان دست می‌یابد.

مضامین الهیاتی - روانشناختی معنای زندگی در دیدگاه ... (محمد زلیکانی و دیگران) ۱۳۷

دیگر آموزه‌ی الهیاتی کی‌یرکگارد نیایش است، نیایش یک ابزار الهیاتی بسیار ضروری و کارگشا برای تکامل شخص دین‌دار است؛ وقتی نیایش با ابزار تخیل همراه می‌شود، هم‌افزایی ایجاد می‌کند؛ شخص با وجود تخیل خود را در موقعیت خاص قرار می‌دهد و هم‌زمان در این موقعیت به وسیله‌ی نیایش ارتباط خاص و صمیمانه با خداوند برقرار می‌کند.

در نهایت شخص دین‌دار خود را در نسبت مستقیم با یک نیروی برتر (خداوند) در نظر می‌گیرد و هدف یا ارزش‌های زندگی خود را بر اساس آموزه‌های دینی شکل می‌دهد؛ چنین باور و درک فعالی او را به سوی معنای حقیقی زندگی سوق می‌دهد. نکته‌ی قابل توجه این است که فرد دین‌دار می‌تواند از ابزارهای روانشناختی برای تعمیق تجربه‌ی دینی خود استفاده نماید. این امر به او کمک می‌کند تا به صورت عمیق‌تر با مفاهیم دینی ارتباط برقرار کرده و این گونه معنا را تجربه کند. در مقابل اگر فردی معیارهای نفسانی برای زندگی خود در نظر گیرد؛ به تعبیر کی‌یرکگارد می‌تواند از ابزارهای روانشناختی استفاده کند؛ ولی در نهایت خودانزجاری، نومیدی و افسردگی او را فرا می‌گیرد.

بر اساس این مقاله، کی‌یرکگارد رابطه‌ای عمیق و تکاملی بین آموزه‌های الهیاتی (دین) و ابزارهای روان‌شناختی (علم) ترسیم می‌کند، به گونه‌ای که این دو در کشف معنای زندگی به صورت جدایی‌ناپذیر به هم پیوند می‌خورند. یافته‌ها نشان می‌دهد که دین و روان‌شناسی نه تنها در تضاد نیستند، بلکه در چارچوب وجودی انسان می‌توانند مکمل یکدیگر باشند و سفر معنای‌یافته را غنی‌تر کنند. این دیدگاه، رویکردی هم‌نگرانه به رابطه علم و دین ارائه می‌دهد که در آن آموزه‌های الهیاتی و ابزارهای روان‌شناختی در خدمت فهم عمیق‌تر زندگی قرار می‌گیرند.

سپاسگزاری: این مقاله برگرفته از رساله‌ی دکتری محمد زلیکانی می‌باشد. بدین وسیله از تمامی کسانی که در انجام این پژوهش مشارکت داشته‌اند تشکر و قدردانی می‌نمایم.

کتاب‌نامه

احمدی، سمیه؛ باقریان، فاطمه؛ حیدری، محمود؛ کشفی، عبدالرسول (۱۳۹۶). سالمندی و معنای زندگی: بررسی میدانی منابع و ابعاد معنا در زنان و مردان سالمند. دست‌آوردهای روانشناختی. دوره‌ی ۲۴، شماره‌ی ۱.

تابع‌جماعت، سجاد؛ احمدی، حسن؛ برمایه‌ور، بهبود (۱۴۰۲). ارزیابی سطح بلوغ مدیریت دانش در شرکت ساختمانی کیسون با رویکرد اهمیت عملکرد. پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی. دوره‌ی ۱۳، شماره‌ی ۱.

۱۳۸ پژوهش‌های علم و دین، سال ۱۵، شماره ۲، پاییز زمستان ۱۴۰۳

تجربه کار، مهشید؛ غروی رودسری، اهدا؛ حسینی ساطعی، میلاد؛ پوراحسان، سمیه (۱۴۰۰). پیش‌بینی معنای زندگی بر اساس هوش اخلاقی و دینداری. فصلنامه مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، سال بیست و پنجم، شماره یک، صص ۲۰۴-۱۹۳.

صلواتی، عبدالله؛ لطفی، زهرا؛ پوربهرامی، اصغر (۱۳۹۹). معناداری زندگی بشر بر مبنای توصیف کی‌یرکگور از سه قلمرو زیباشناسی، اخلاق و دین. فلسفه و کلام اسلامی. شماره اول، صص ۱۶۱-۱۲۹.

عمید، حسن (۱۳۶۲). فرهنگ عمید، تهران: انتشارات امیرکبیر.

فرجی، علیرضا؛ (۱۳۹۹). ایمان، مرگ و معنای زندگی در اندیشه کی‌یرکگارد و سارتر. پژوهش‌های مابعد الطبیعی. سال ۱، شماره ۲.

کی‌یرکگارد، سورن (۱۸۴۹). بیماری به سوی مرگ. ترجمه رویا منجم (۱۳۹۸). آبادان، نشر پرسش.

مروی، عاطفه؛ علیزمانی، امیرعباس (۱۳۹۷). رهیافتی نو در مسئله‌ی معنای زندگی در نظرگاه کرکگور. فلسفه دین، دوره ۱۳، شماره ۲، صفحات ۳۴۹-۳۷۷.

مشیری، مهشید (۱۳۸۰). فرهنگ فارسی (الفبایی - قیاسی). تهران: نشر پیکان.

نعمتی، مهدی؛ جعفری، سجاد (۱۴۰۱). ارزیابی معنویت مدرن در معنابخشی زندگی انسان. پژوهش‌های علم و دین. دوره ۱۳، شماره ۱.

- Che, S., Zhang, s., & Hyun kim, J. (2022). How public health agencies communicate with the public on TikTok under the normalization of COVID-19: A case of 2022 Shanghai's outbreak. *public Health*. Volume10
- Clarke, V., Braun V. (2016). Thematic analysis. *The Journal of Positive Psychology*, 10.1080/17439760.2016.1262613.
- Hanson, J. (2021). Despair as a Threat to Meaning: Kierkegaard's Challenge to Objectivist Theories. *Philosophies* 2021, 6, 92.
- King, L, A., Hicks J, A. (2021). The Science of Meaning in Life. *Annual Review of Psychology*. 72:7.1-7.24
- Leach St, Tartaglia J (2018). *The Meaning of Life and the Great Philosopher*. New York : Routledge.
- Proulx T, Heine S, J. (2010). The Frog in Kierkegaard's Beer: Finding Meaning in theThreat-Compensation Literature. *Social and Personality Psychology Compass* 4(10).
- Steger, M. F. (2012). Experiencing meaning in life: Optimal functioning at the nexus of spirituality, psychopathology, and wellbeing. In P. T. P.Wong (Ed.), *The human quest for meaning* (2nd ed., pp. 165-184). NewYork, NY: Routledge.
- Wedding, D., corsini R, J. (2018). *Current Psychotherapies*(eleventh edition).Cengage Leraning , USA.